

Os recursos e as figuras literarias

Recursos de carácter fónico e fonolóxico

Son os procedementos empregados para presentar a mensaxe de forma atractiva e inusual. Poden darse a distintos niveis:

- No plano fónico
- No plano morfosintático
- No plano léxico-semántico: neste tipo podemos diferenciar entre figuras de pensamento e tropos.

Recursos literarios de
carácter fónico e fonolóxico

Aliteración

Consiste na repetición eufónica de sons en posición próxima.

*Coma pantasmas cruzan as naves
Silbando salves e padrenuestros
vellos e vellas que a Dios lle piden
El tan so sabe cáles remedios.*

Rosalía de Castro

*¡Como canta ó caír nas brancas
cuncas!*

Ramón Cabanillas

*Pende en pende Penélope pensativa
perdo novelo novamente canto...*

Alvaro Cunqueiro

Onomatopea

Consiste na representación no poema de sons reais.

*«O espertador da mesa da noite
seguía petando tic-tac, tic-tac»*

Anxel Fole

*—¡Ai! —dixo—, ¡que triste!,
¡que triste eu estou!
I o sapo, que oía,
repuxo: —¡Cro, cro!*

M. Curros Enríquez

As ponlas do souto facían cra cra.

R. Otero Pedrayo

Fonosimbolismo

Prodúcese cando a través dos sons do poema se evocan sensacións visuais, táctiles, de movemento ou anímicas.

*O lobo! os ollos
o lombo do lobo!...
baixa o lobo polo ollo do bosco
coma un sono*

Uxío Novoneyra

Paranomasia

Consiste na colocación próxima de dúas palabras de son similar.

*Como o home no gremio da mulher
na última causa soña toda a cousa.*

Ricardo Carvalho Calero

*No sagrado segredo
de Vigo*

Luz Pozo Garza

*Vemos fuxir o vento lento
(...)*

*Vemos fuxir a pomba comba
en Vigo. Nun intre a vida pasa
(...)*

*Vemos fuxir a morte norte
(...)*

*Vemos fuxir o corvo torvo
(...)*

Luz Pozo Garza

Similicadencia

Consiste na utilización de dúas ou máis palabras próximas coas mesmas terminacións gramaticais, producíndose un efecto de eco.

*Traballou, aforrou, mercou, vendeu,
consumiu, informou, cumpriu co
perceuto
viviou arredor de si mesmo como
unha roda
perfeuta.*

*Por fin morreu dun
coma diabético. (...)*

Celso Emilio Ferreiro

*Camiño de volta fago
volvo do cabo do Mundo.
Terra sólo en ti me fundo:
é a certeza que trago.*

Uxío Novoneyra

Calembour

Xogo lingüístico que se produce ao reordenar as sílabas dunha frase dando lugar a outras palabras.

Arrula a rula seu esperma teso.

Xoaquín Agulla Pizcueta

Recursos literarios de
carácter morfosintáctico

Elipse

Supresión de elementos da frase que se dan por sobreentendidos. Se o elemento elidido xa está expresado, denomínase ceugma.

*Leda vai a nao,
a bordo un amor.*

Fermín Bouza-Brey

*O teito é de pedra.
De pedra son os muros
i as tebras.
De pedra o chan
i as reixas.*

Celso Emilio Ferreiro

*Era Galicia un mar perfectamente
denso, sen luz e con sabor a homes.*

Xosé Luís Méndez Ferrín

Enumeración

Acumulación de palabras ou frases de estrutura similar. Pode ser ordenada (cando responde a unha certa lóxica) ou caótica.

Augas brancas da Rugeira!

Bouzas pechas

de uces e xestas!

Abrairas, teixos, faias,

xardois e reboleiras!

Uxío Novoneyra

A bomba ten lombrices,

bombardinos,

vermes de luz, bombillas

fluorescentes,

peixes de chumbo, vómitos,

anémonas,

estrelas de plutonio plutocrático,

esterco de cobalto hidroxenado,

martelos, ferraduras, matarratos.

Celso Emilio ferreiro

Enumeración

Acumulación de palabras ou frases de estrutura similar. Pode ser ordenada (cando responde a unha certa lóxica) ou caótica.

*Ollos do meu amor, grandes,
brillantes, fondos...*

Luz Pozo Garza

*Sebes, ripisilvas,
cortaventos, cómaros,
matogueiras, paraventos.
Corredoiras cegas que
xa non levan xente,
contaille ao merlo contos
para que os semente.*

Manuel Rivas

Anadiplose ou reduplicación

Repetición da palabra ou palabras que rematan un verso no inicio do verso seguinte.

*Vas na verba,
verba que rixe,
verba enteira que é.*

María Mariño

*Que non se debe ter por trovador
trovador que trova por trovar...*

Uxio Novoneyra

Anáfora, epífora e complexión

Repetición de palabras en posicións simétricas dun texto. Se a repetición se produce ao principio de varios versos próximos, chamámoslle anáfora; se se produce ao remate, epífora. Cando se dan a anáfora e a epífora de forma simultánea, prodúcese unha complexión.

*Dóeme a vida
coma unha ferida acoitelada,
coma un anoitecer desleigado,
coma un cadaleito
cheo de rosas murchas.*

María do Carme Kruckenberg

*Era Galicia un puro val ou oco,
de densidade verde e fume morno.
Era Galicia a chaira máis espida,
Inerte neve sobre illó de lodo.
Era Galicia esguío vento agudo
Encrequenando en sí tódalas
cousas....*

Xosé Luís Méndez Ferrín

Epanadiplose

Repetición dunha palabra ao principio e final dunha unidade métrica (verso ou estrofa) de maneira que lle serve de enmarque.

*GALICIA digo e un di GALICIA
GALICIA decimos todos GALICIA.*

Uxío Novoneyra

*Bortela que bortela
muxe que muxe...*

Alvaro Cunqueiro

Anacoluto

Ruptura da concordancia gramatical entre palabras dunha mesma unidade sintáctica para producir un efecto ilóxico.

*Digo cecáis non digo
digo verba con chumbo e con
arrastres
e perdemos
en voltas en espiral en espavento
primavera coutada ferros foron...*

Xosé Luís Méndez Ferrín

Asíndeto

Omisión de conxuncións para darlle maior vigor á frase e conseguir movemento rápido.

*Hai que defender o idioma como sexa:
con rabia, con furor, a metrallazos.*

Manuel María

Polisíndeto

Repetición de conxuncións.

*Lingoa proletaria do meu pobo
eu fáloa porque sí, porque me gusta,
porque me peta e quero e dame a gaña
porque me sai de dentro, alá do fondo
dunha tristura aceda que me abrangue
ao ver tantos patufos desleigados...*

Celso Emilio Ferreiro

Pleonasmo

Acumulación redundante de termos innecesarios para a comprensión denotativa. É valioso para marcar a riqueza expresiva.

*Poeta ou non, eu cantarei cousas
que na soleira de min mesmo agradan...*

Xosé María Díaz Castro

Epíteto

É un adxectivo que ten unha función estilística, xa que remarca unha calidade inherente do substantivo ao cal acompaña. É dicir, é unha característica que lle é propia sempre ao substantivo do que se fala.

Mais, por eso, el é home, sombra escura...

Aquilino Iglesia Alvariño

Recursos literarios de
carácter léxico-semántico:
as figuras de pensamento

Antítese

Oposición de dúas ideas, pensamentos, expresións ou palabras contrarias.

*Se os que xacen dentro non poden saír,
e os que viven fóra non queren entrar,
estes rexos muros que coutan as campas
son un monumento da ideotez humana.*

Celso Emilio Ferreiro

*Maio longo..., maio longo
todo cuberto de rosas,
para algúns telas de morte,
para outros telas de vodas.*

Rosalía de Castro

Digo cecáis non digo...

X. L. Méndez Ferrín

*Fai un frío que queima.
Uxío Novoneyra. Os eidos.
Solpor do mundo.
Cinza e luz. A fin, o
comezo.*

Xulio L. Valcárcel

Lítote

Consiste en negar o contrario do que se quiere afirmar.

Que barba non cuidada!

Eduardo Pondal

Oxímoro

É un tipo de antítese, pero mentres nesta as palabras cun significado contradictorio están en sintagmas distintos, no oxímoro atópanse nun mesmo sintagma.

*Meu recordo é unha roseira
que ten, frescas e arumadas,
máis rosas canto máis vellas!*

Ramón Cabanillas

Odiado Amado Noia...

X. L. Méndez Ferrín

Diáfora

Repetición dunha palabra con dous sentidos distintos.

Ponte de ponte, ponte amiga en ponte.

X. L. Méndez Ferrín

Gradación

Enunciación de conceptos nunha escala ascendente ou descendente.

*Van pensando mil cousas femíneas,
molentes e infames.*

Eduardo Pondal

Hiperbole

Esaxeración de accións ou calidades.

*Mollo na propia sangre a dura pruma
rompendo a vea hinchada.*

Rosalía de Castro

*Cantaban tódalas aves do mundo na ramallosa florida, cada unha na súa
torda e todas no latín que non se deprende.*

Méndez Ferrín

Ironía

Consiste en dar a entender o contrario do que se di, cunha intención burlesca. Cando é cruel ou ferinte denomínase sarcasmo.

*Xan o de Perdecanaí
que cento e dous anos tiña
dicía con triste ¡ai!
¡dádeme unha limosniña
que non teño pai nin nai!*

Xosé Pérez Ballesteros

*Ós homes quérolles ben:
allalos e pementalos
e frixilos na sartén.*

Popular

*O Percherón, o Miguíñas,
o Fedor, o Cona en Dulce,
o Cuco, o Paco Pixiñas.*

*O Can, o Caco, o Sarxento
Sobriño do seu Tío, o
o Sapo e máis o Merdento.*

*Doce froles, doce encantos,
doce zafios, doce lerchas,
doce pes pra doce bancos.*

Celso Emilio Ferreiro

Paradoxo

Unión de dúas ideas aparentemente opostas.

*...os seus loitos tristísimos
en torno da estranxeira na súa patria,
que, sin lar nin arrimo,
sentada na baranda contemplaba
cal brilaban os lumes fuxitivos.*

Rosalía de Castro

Sinestesia

Unión de dúas imaxes ou sensacións pertencentes a dominios sensoriais diferentes.

*tal unha despedida sen retorno
do silencio curvado...*

Luz Pozo Garza

Prosopopea ou personificación

Atribución de calidades de seres animados a seres inanimados, ou calidades humanas a seres que non o son.

*Bicaron ao morto
os beizos mollados
do ceo de outono.*

Luis Amado Carballo

Hoxe cásanse os paxaros...

Luis Amado Carballo

*A vendima aturuxaba no val do
Avia.*

Ramón Otero Pedrayo

Recursos literarios de
carácter léxico-semántico:
os tropos

Metáfora

Substitución dun elemento, termo real, por outro, termo imaxinario, co que se relaciona por semellanza. (Ver páxina 178 do libro de texto.)

Dime a onde vas, miña cervá ferida...

Alvaro Cunqueiro

Símil

Comparación entre dous termos expresos.

O sapo era como un paxaro triste.

Manuel Cuña Novás

*Unha canción tan lonxana e lene
como a sombra do aire sobre a herba.*

Luís Pimentel

O vento do Norte, frío e seco coma unha coitela.

X. L. Méndez Ferrín

Alegoría

Prodúcese canto todo un texto que presenta un sentido global figurado xunto ao sentido que aparece directamente

*A alma é unha roseira
frorecida, cuaxada
de rosiñas vermellas
e de rosiñas brancas.*

Ramón Cabanillas

Símbolo

Establece unha asociación (irracional) entre a esfera material e física da realidade e un significado de natureza espiritual (o «barco», na poesía de Manuel Antonio, simboliza o «eu» lírico).

*Roubaron-nos o vento
Aquel veleiro que se evadeu
pol-a corda floxa d' o horizonte.*

Manuel Antonio

Metonimia

Un termo substitúe a outro por gardaren entre si unha relación de contigüidade (a causa polo efecto, o continente polo contido, a materia polo obxecto, o símbolo polo obxecto simbolizado, o autor pola obra...). A translación non vén guiada pola semellanza, como na metáfora, senón pola proximidade existente entre eles.

No seguinte exemplo, os «berros das mulleres» substitúen a dor producida polo parto.

*Falo coa miña fala vagamunda,
cos berros das mulleres no parto...*

Pilar Cibreiro

Sinécdoque

Tipo de metonimia que se produce cando se substitúe un elemento por outro co que mantén unha relación cuantitativa (todo pola parte ou viceversa).

Neste exemplo, os «ollos tristes nas caras» son as persoas.

«LIBERTÁ chamas nos ollos tristes nas caras do METRO»

Uxío Novoneira